

tam ab actu, et consequi ad talem dispositionem jam probatum est; si vero cum tali dispositione conjungatur sacramentum, eamdem et majorem gratiam efficiet, quia (ut supra dicebam) perfectio dispositionis non impedit, sed juvat ad effectum sacramenti. Unde in universum, tam intra quam extra sacramentum, verum est quod ibidem Concilium docet, gratiam justificationis unicuique infundi, *secundum propriam cuiusque dispositionem*. Est ergo evidens definitio Concilii de gratia permanente, quæ per Baptismum in re vel in voto datur; eamque confirmant multa alia verba illius, c. 7, quæ sunt de infusione *gratiæ et donorum, et præsertim charitatis, que per Spiritum Sanctum in cordibus diffunduntur, et ipsis inhæret, quæ specialius in capite sequenti ponderabimus.*

14. *In gratia quæ per pœnitentiam datur, ostenditur.* — Venio ad alteram partem, de gratia quæ per pœnitentiam restituitur, quando per peccatum amissa est gratia Baptismi, de qua loquitur idem Concilium, eadem sessione, cap. 14, et plane docet esse gratiam permanentem, sicut baptismalis fuerat, ut patet ex illis verbis: *Qui ab accepta justificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus justificari poterunt.* Ubi de eodem modo justificationis loquitur, nisi quis velit ambiguitatem et equivocationem in illis verbis finire. Item, quia dicit amissam gratiam recuperari; est ergo ejusdem rationis; et c. 29 dicit amissam justitiam recuperari, et utroque loco ait hoc fieri per sacramentum Pœnitentiae, cuius proprius et infallibilis effectus non potest esse aliquis actus hominis, sed aliqua gratia permanens, eisdem rationibus quibus id de Baptismo probatum est. Tota autem hæc doctrina procedit, tam de gratia obtenta per sacramentum in re susceptum, quam in voto, ut in eodem cap. 14 Concilium diserte declarat, et latius sess. 14, c. 4; ergo absolute de omni homine justo, quocumque modo justificetur in lege Evangelica, certa fide tenendum est illi infundi aliquam gratiam permanentem.

15. *Pars objectionis expenditur.* — Neque contra hoc obstat altera ratio que objiciebatur, scilicet, iis qui perfecte disponuntur ad remissionem peccati, non esse necessariam aliam gratiam, quæ expellat peccatum; tum quia hoc etiam falsum est, ut in dicta disp. 4 de Incarn. late probavi, et infra, tractando de formal causa justificationis, necessario tractandum est; tum etiam quia, licet conce-

deretur peccatum formaliter excludi per contritionem, nihilominus gratia permanens esset necessaria justificato, ut eum intrinsece ac permanenter sanctificet, et divinæ naturæ participem efficiat. Hæc enim gratia non est solum necessaria propter expulsionem peccati; imo nec per se primo propter hunc finem data est, quamvis ille effectus connaturaliter sequatur quando in persona præcedit peccatum, quod est quasi accidentarium ipsi gratiæ, et ideo etiam hominibus in statu innocentiae, et angelis in sua conditione data est; ergo, quamvis daremus actum contritionis vel amoris expellere peccatum, non ideo minus certum esse potest hanc permanentem gratiam dari hominibus perfecte contritis, quam cæteris. Quod potest confirmari ex Concilio Tridentino, sess. 6, cap. 14, ubi damnat dicentes, homines justificari sola peccatorum remissione, exclusa gratia et charitate, quæ in cordibus eorum per Spiritum Sanctum diffundatur, atque illis inhæreat, ubi loquitur de eadem gratia de qua in c. 7 sermonem fecerat, quam sess. 5, 6, 7 et 14 semper cum justificatione conjungit. Unde mihi verisimillimum est, quoties Concilium dicit hanc gratiam ita dari justificatis, ut illis inhæreat, uti verbo inhærendi, non tantum dialectico modo ut significat modum proprium accidentis, sed etiam ut indicat firmam, et stabilem ac permanentem adhæsionem, in quo sensu est verbum illud frequenter apud Latinos usitatum. Nam, cum per se notum sit actus charitatis vel pœnitentiae, qui a nobis fiunt, nobis inhærente tanquam accidentia quædam, nunquam illis apposuit Concilium verbum inhærendi, sed specialiter illi gratiæ et justitiæ, quæ propter illos actus, tanquam propter dispositionem, datur; ergo quidquid sit de remissione peccati per ipsos actus, semper hæc gratia infunditur justificatis, ex mente Concilii.

16. *Confirmatur ex aliis ejusdem Concilii definitionibus.* — Possuntque hæc omnia confirmari ex aliis definitionibus ejusdem Concilii; nam in c. 10 dicit, hominem per observantiam mandatorum crescere in ipsa justitia per Christi gratiam accepta; et in eodem sensu ait, in canon. 32, hominem justum per bona opera vere mereri augmentum gratiæ. Ubi necesse est loqui de gratia habituali; tum quia loquitur de gratia eadem quæ in justificatione incœpit, eamque dicit crescere; tum etiam quia, si quod augmentum justitiæ in solis actibus bonis multiplicatis

cerni potest, homo bene operans non mereatur illud augmentum, sed facit, quia non distinguitur ab actibus multiplicatis, sed formaliter (ut sic dicam) in ipsa multiplicatione actuum consistit; augmentum ergo gratiæ, quod homo meretur, necessario esse debet in aliqua perfectione habituali distincta ab actibus. Illud autem augmentum non est tantum per extrinsecum favorem, vel acceptationem, sed est proportionatum justitiæ inhærenti, in qua justi crescunt, et magis justificantur, juxta verba et mentem Concilii. Idem probat quod idem Concilium, c. 11, 13 et 14 docet, hominem semel justificatum non cadere ab hac gratia, nisi peccando, sed in ea perseverare; inde enim fit etiam gratiam perseverare, seu durare in ipso homine. Et ita in can. 23, dicit hanc gratiam posse amitti peccando, in quo supponit aliter non amitti, quod etiam expresse definit can. 24, docens justitiam acceptam conservari et augeri per bona opera; si ergo conservatur, permanet, et propter solam cessationem ab opere non amittitur.

17. *Assertio ampliatur ad justificatos ante Christi adventum.* — Tandem, ut ad aliam rationem supra positam, de hominibus ante Christi adventum justificatis, respondeamus, addimus superius dictis, veritatem hanc de gratia permanente justorum, eamdem certitudinem nunc habere in omnium hominum justificatione, quocumque tempore facta sit. Probatur, quia doctrina de justificatione, quam tradit Concilium, generalis est, secluso tantum respectu ad causalitatem et necessitatem sacramentorum novæ legis, et ita in omni tempore in omnibus hominibus locum habet. Hoc probatur primo, ex cap. 4 dictæ sess. 6, in quo prius generalem descriptionem justificationis tradit, *ut sit translatio ab eo statu, in quo homo nascitur filius primi Adæ, in statum gratiæ, et adoptionis filiorum Dei per secundum Adam, Jesum Christum Salvatorem nostrum.* Quæ descriptio ex mente Concilii, de se generalis est, et ideo post illam addit, peculiarem respectum ad Baptismum, tanquam ad causam seu medium, esse proprium legis Evangelicæ, et idem cum proportione inteligit de justificatione a peccatis actualibus post Baptismum commissis, quæ nunc fit per sacramentum Pœnitentiae, ut postea cap. 14, et sess. 14, declarat. Ergo, remoto hoc respectu, reliqua, quæ Concilium tradit de gratia quæ justis infunditur, generalia sunt. Secundo, idem probatur: nam omnia quæ Con-

cilium dicit de dispositionibus actualibus ad hanc gratiam, et de auxiliis seu gratiis actualibus ad illas dispositiones necessariis, generalia sunt, et pro omni tempore dannant errores Pelagii et Lutheri; ergo in eodem sensu tradit omnia quæ de gratia inhærente definit, et ad damnationem Lutherani erroris pertinent. Tertio Concilium, in discursu illius doctrinæ, æque illam confirmat testimoniis veteris et novi Testamenti, ut patet ex cap. 5, 6, etc.; ergo signum est illud loqui non solum de justificatione, prout nunc fit, sed simpliciter de justificatione secundum se. Sicut etiam omnia quæ dicit de perseverantiæ dono, et de ammissione justitiæ per peccatum, et recuperatione per pœnitentiam, et de augmentatione justitiæ ac merito ejus, generalem doctrinam ad omnia tempora cujuscumque legis continent; alioqui revera doctrina illa de justificatione esset nimis diminuta et limitata. Denique hoc satis declaravit Concilium, sess. 14, can. 4, explicans quomodo contritio, omni tempore, fuerit necessaria dispositio ad justitiam, et quid peculiare nunc requirat. Ita ergo doctrina de permanente gratia justorum generalis est, et solum hoc habet nunc peculiare, quod per specialia sacramenta comparatur, et quod fortasse perfectiorem dispositionem ex parte fidei requirit.

18. *Amplificatio rationis superioris.* — *Facile extenditur doctrina hæc ad Angelos.* — Quin potius addo, licet hæc quæ a Concilio traduntur de justificatione, ut est translatio a statu peccati, etc., solum convenient hominibus post lapsum Adæ, nihilominus doctrinam de habituali gratia sanctificante ex mente Concilii latius extendi. Nam in sess. 5, can. 1, definit Adamum, peccando, *stalim sanctitatem et justitiam in qua conditus fuerat amisisse;* docet ergo, etiam ante peccatum, simplicem (ut ita dicam) justificationem per inhærentem justitiam et sanctitatem hominibus datam esse. Quod patet, tum quia semper loquitur Concilium univoce, ut sic dicam, de justitia et sanctitate hominum; tum etiam quia sanctitas et justitia, quæ peccando amittitur, permanet in homine quamdiu non peccat. Præsertim quia in can. 2 addit Adamum non sibi soli, sed etiam nobis justitiam perdidisse; non amisit autem nobis justitiam tantum imputativam, ut per se patet; neque etiam illam quæ esse potest per solos actus, quia non solum adultis, sed etiam parvulis illam perdidit; nam ideo parvuli in peccato concipiuntur, quia carent gratia

quam, concepti in statu innocentiae, habere potuissem; ergo necesse est illam gratiam esse permanentem, et ab actibus distinctam, imo ejusdem rationis cum gratia quæ in baptimate datur, cum per hanc formaliter excludatur originale peccatum, quod est privatio illius sanctitatis et justitiae, quam in Adamo receperimus, ad quam nobis recuperandam Christus in hunc mundum venit, ut idem Concilium docet, sess. 6, cap. 2. Igitur, juxta doctrinam et definitionem Concilii, hæc gratia permanens non solum data est hominibus post lapsum, sed etiam ante lapsum. Et in hoc sensu dixit Cyrillus, lib. 2 in Isai., circa principium: *A principio dabatur nostri generis primitiis, id est, Adamo, Spiritus Sanctus; verum demersus est in peccato, nec invenit in hominibus quietem Spiritus, omnes enim declinaverunt, etc. Post factus est homo unigena Dei sermo, Spiritusque Sanctus in hominis natura insedit, velut in ipso primo, et quasi in primitiis generis posterioribus, ut et in nobis deinceps conquieteret ac manaret, atque in credentium mentibus cum voluptate habitaret. Quæ omnia verba permanentem gratiam aperte indicant, et alia de gratia primi hominis adduximus in proleg. 4. Et hinc facile fieri posset ascensus ad Angelos, nam, licet de illis non habeamus tam claras definitiones, nihilominus sine ulla dubitatione credendum est, etiam eis communicatum esse donum gratiæ permanentis. Non est quidem ita certum an in principio cum hoc dono creati fuerint, et de malis angelis nonnulla quæstio inter Theologos est, an in via hoc donum consecuti fuerint. Nihilominus tamen quod sancti Angeli hoc donum habuerint in via inchoatum, et nunc habeant in patria consummatum, omnino certum est, nam Patres eodem modo loquuntur de sanctitate Angelorum quo de hominibus, ut ex 1 p., q. 62, suppono, nuncque solum expendo verba Ambrosii, lib. 1 de Spiritu Sancto, cap. 4, ubi de Spiritu Sancto dicit: *De substantia invisibilium creaturarum non est, nam et illæ sanctificationem hujus accipiunt, et per hunc reliquis mundi operibus antecellunt; sive Angelos dicas, sive Dominationes, sive Potestates, omnis creatura expectat Sancti Spiritus gratiam. Et postea Angelos cum hominibus confert, et de omnibus ait: Utique Sancti Spiritus gratia filios Dei fecit.**

CAPUT IV.

AN GRATIA HABITALIS INCLUDAT HABITUS, SEU VIRTUTES INFUSAS?

1. Ex dictis constat gratiam esse habitum.

— *Descriptio gratiæ.* — Hactenus solum ostendimus gratiam esse formam permanentem in homine, quando non operatur, ac proinde distinctam ab omnibus actibus gratiæ. Ex quo satis probatum videtur illam esse habitum; abstinuimus tamen ab hac voce, quia per habitum solet intelligi principium actus, de quo nondum disputatum erat, quamvis si vox illa latius sumatur, pro quacumque qualitate perficiente animam, quæ non sit actus secundus, eadem certitudine qua ostendimus dari gratiam permanentem, concluditur esse qualitatem habitualem, non tam per novam illationem, quam per solam terminorum explicationem, ut magis ex sequentibus capitibus constabit. De hac ergo gratia habituali superest explicandum in specie, quid sit, quod nullo modo praestare possumus, nisi hanc gratiam in plura membra dividendo. Nam gratia habitualis, quæ a nobis hactenus explicata est, est veluti quoddam genus, cuius præcisa ratio et essentia ex dictis hactenus facile intelligi potest. Est enim qualitas quædam spiritualis et supernaturalis in substantia sua, quæ non est operatio, neque actus secundus, sed forma quædam permanentes, et per modum actus primi a Deo infusa, ut per eam divinæ naturæ et perfectionis, singulari modo, et ordinem naturæ superante, participes efficiantur. Neque amplius possumus in hac generalitate hanc gratiam explicare, nisi ad ejus species descendamus.

2. *Prima gratiæ divisio.* — Potest ergo primo hæc gratia dividi in eam quæ est proximum principium operandi, et quæ vel nullo modo est principium, vel saltem remotum. Hæc posterior in usu Theologorum retinuit nomen gratiæ simpliciter, vel gratiæ sanctificantis, vel etiam gratiæ habitualis; et quamvis hæc gratia revera sit principalior ceteris, et quasi principium, et radix aliorum habituum, nihilominus, quia ejus cognitio minus certa est, illam in ultimum locum reservamus, ut a clarioribus procedamus. Alia igitur gratia, quæ est principium proximum operationis, retinuit nomen habitus per se infusi. Dicitur autem per se, ad excludendum habitus naturales, qui, cum possint ordinario modo per

CAP. IV. AN GRATIA HABITALIS INCLUDAT HABITUS, ETC.

actus ejusdem ordinis acquiri, interdum a Deo infunduntur, et ideo dicuntur per accidentis infusi, non tamen pertinent ad ordinem gratiæ, neque cum gratia ordinarie infunduntur, ut postea dicemus. Quamvis autem habitus et virtus absolute dicti comparentur tanquam genus et species, quia dantur habitus qui non sunt virtutes, sed vitia, vel alio modo imperfecti, nihilominus in ordine gratiæ, habitus infusus non est genus respectu virtutis infusæ, sed convertuntur, loquendo generatim de virtute, prout dici potest etiam de donis Spiritus Sancti, ut postea dicemus.

3. *Habitus infusus semper est virtus.* — Ratio clara est, quia habitus per se infusus est effectus ita Dei proprius, ut a nulla alia causa, nisi a Deo, fieri possit, ut infra dicemus; Deus autem non potest infundere nisi habitum bonum et honestum, id enim ejus bonitas et sapientia requirunt. Item quia isti habitus sunt singulares participationes divinarum perfectionum et virtutum; ergo ex suo genere sunt determinatae ad honestum, quoad specificationem; imo non ad quocumque honestum, sed divini ordinis. Sic enim recte intelligitur quod ait Joan., 1 can., capit. 3: *Qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, et non potest peccare, quoniam ex Deo natus est, utique, quatenus natus est, ut exponit Augustinus, quia videlicet per illud esse, et per illas facultates quas ex tali nativitate recipit, peccare non potest. Sunt ergo illi habitus ex suo genere essentialiter determinati ad bonum, et ideo essentialiter boni et honesti sunt, et in hoc sensu dicimus esse virtutes, ac proinde habitum operativum et virtutem per se infusam, idem esse.*

4. *A posteriori fulcitur.* — Tandem idem probari potest ex actibus talium habituum. Solum enim dantur hi habitus per se infusi ad efficiendos actus supernaturales quoad substantiam, vel, ut generalius in omni operatione loquamur, ad efficiendos actus supernaturales sicut oportet ad justitiam et salutem. Actus autem supernaturalis quoad substantiam non potest esse, nisi studiosus, seu bonus in sua specie. Neque etiam potest actus esse sicut oportet ad salutem, nisi sit rectus et bonus: ergo isti habitus natura sua determinantur ad actum bonum, et sic dicimus converti cum virtute infusa. Idem ergo est generatim querere an infundatur gratia habitualis operativa, ac querere an dentur habitus infusi, vel virtutes infusæ, quod trac-

tavit D. Thomas 1. 2, q. 51, art. 4, et quæst. 63, artic. 2. Nobis autem ad comprehendendam totam habitualem gratiam, visa est hæc quæstio hoc loco necessaria. Quia vero sub hoc genere habitus, vel virtutis infusæ, plures dantur species, quæ in hoc genere conveniunt, prius in hoc capite breviter quæ communia sunt complectemur, et postea singulas species percurremus.

5. *Vetus quæstio de habitibus infusis.* — *Opinio negans fundatur.* — Quæstio ergo hæc de habitibus infusis antiqua est, et præcipue videtur fuisse controversa de his habitibus, quæ sunt proxima principia operationum, et ideo sub nomine habituum et virtutum refertur in capitul. *Majores*, de Baptismo, et in Clem. unic. de Summa Trinitate. Et quamvis moderni dicant inter antiquos Theologos fuisse de hoc diversas opiniones, ego tamen non reperio aliquem Theologum catholicum qui absolute negaverit hos habitus, neque etiam de aliquo relatum invenio. Nam, ut supra notavi, Theologi qui in genere referuntur, non negabant absolute hos habitus, sed tantum negabant infundi parvulis, fundabanturque in incapacitate parvolorum ad operandum. Magister autem, qui negavit habitum charitatis, non negavit omnes habitus infusos, et ideo illa etiam opinio ad præsens non pertinet. Nihilominus potest hæc opinio generatim suaderi, quia vel isti habitus dantur, ut homo facilis eliciat tales actus, vel simpliciter ut eos possit efficere. Primum dici non potest, quia habitus, qui solum dant facultatem operandi, per actus acquiri possunt et consequenter tales habitus non sunt per se infusi. Item habitus qui solum dat facilitatem, supponit in potentia facultatem integrum operandi; ostensum est autem in superiori libro nostras potentias non habere naturalem vim sufficientem ad actus supernaturales, quales sunt illi propter quos habitus infusi dari possunt. Ergo tales habitus non possunt propter solam operandi facilitatem infundi.

6. *Secundum membrum dilemmatis probatur primo.* — *Secundo.* — *Tertio.* — Quod vero nec propter potestatem dari possint, probatur primo, quia hoc est contra vel supra rationem habitus; nam habitus perficit potentiam, et auget vim operandi, et sic etiam dat operandi facilitatem et suavitatem, et ideo habitus essentialiter supponit potentiam; ergo non dat illam. Quod si quis hac ratione fateatur hos habitus solum appellari habitus, ut distinguantur ab actibus, et ut distinguantur a po-